

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Буланової-Дувалко Людмили Федорівни

«ФЕНОМЕН ФЕМІННОСТІ У СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
зі спеціальності 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

Свого часу німецький поет Йоган Вольфганг фон Гете запровадив в обіг словосполучення — «вічна жіночність» (ewig weibliche), зафіксувавши потужний архетип, або філософський принцип, який обертається навколо теми фемінності. Звичайно, такий підхід у метафізичному плані апелює до сутнісного розрізнення між «чоловічим» і «жіночим», а до того ж і руйнує ідею соціальної рівності між статями. Та як сказано наприкінці «Фауста» (1808): «вічна жіночність тягне нас догори».

В XIX столітті була досить розповсюдженою теза про заледве не ангельське зображення жінки, піднесений образ якої ніби тягне догори, в світ моральної та духовної досконалості. Для самого Гете жінка становить ідеал споглядання, на відміну від чоловічої дієвості. Століттям пізніше Симона де Бовуар назве ідею «вічної жіночності» патріархальним міфом, який нав'язує жінці пасивну репродуктивну функцію, а з нею й чуттєві характеристики. В дисертації Людмили Буланової-Дувалко досліджується як подібні переконання минулого трансформуються в сучасності.

Дослідниця розкриває головні риси дискурсу патріархальної традиції західноєвропейської філософії, наполягаючи на його есенціалізмі, де робиться наголос на дихотомії чоловіче/жіноче, а фемінність пояснюється як природна підлегла позиція. В дусі філософії постмодерну такий підхід означено як фалоцентрична експлуатація жіночості й визнано інструментом підпорядкування жінок. В ньому авторка вбачає приховані приписи щодо ролі жінки у суспільстві, де не враховано її досвід, пізнавальні здатності тощо. Осередок чоловічої домінантності названо андроцентричним простором, в якому жінка відсторонена від професійної діяльності.

На тлі цих загальних принципів Людмила Буланова-Дувалко приділяє увагу феміністичній естетиці з наголосом на значенні фемінності в акті творення. Крім того, антропологічною складовою розвідки є увага до категорій тіла й тілесності в контексті екзистенціально-феноменологічної та феміністично-феноменологічної традицій. Врахування тілесного досвіду в сприйнятті фемінності дозволило показати як формувалася нова естетична методологія аналізу проблеми тілесності. Осмислення тілесного досвіду жіночого тіла уможливило розстановку нових акцентів стосовно феномену фемінності в царині мистецтва та культури в цілому.

Не менш повабним сюжетом дисертації стає звернення авторки до способів залучення фройдистської інтерпретації при вивченні таких аспектів, як-от нормативна фемінність, формування гендерних моделей батьківства та материнства, усталення сексуальних ролей, створення нефалічних моделей жіночої суб'єктивності та інших площин аналізу фемінності, які Людмила Буланова-Дувалко слідом за багатьма теоретиками перетворює на інструментарій для деконструкції численних стереотипів жіночості. Авторка демонструє як застосовується цей дослідницький матеріал в сфері домогосподарства чи професійної діяльності, проблематизуючи такі поширені культурні практики як б'ютифікація, естетична хірургія, нормативне материнство тощо.

Дослідниця знаходить місце в своїй роботі й для широкого спектру явищ масової культури, зокрема реклами, де формуються широковідомі гендерні стереотипи, називаючи при поясненні прагматики їхнього існування фінансово-комерційні та соціально-нормативні чинники. Невичерпна експлуатація образів фемінності в рекламі слушно пояснюється комерційною привабливістю жінки з боку споживацької аудиторії.

Потрібно зазначити, що здобувачка не обходить увагою й українські наукові студії рекламного простору. Серед універсальних повторюваних моделей жіночості названо такі, що не надто принципово відрізняються від тих, що виявлені в позаукраїнських реаліях: домогосподарка, турботлива мати, сексуальний об'єкт, феміністка, жертва. Людмила Буланова-Дувалко робить висновок про можливість

виокремити три стратегії конструювання жіночих ідентичностей рекламними текстами: сексуальна об'єктивація, харчова асоціація й емансипація.

Ще одним чинником формування жіночості є дискурс моди та одягу з огляду на дисциплінарний характер подібних практик з урахуванням проблеми ідентичності, що зумовлює численні практики поведінки. У просторі моди авторку привертає образ манекена як страждального суб'єкта культури, який тлумачиться через виразні фемінні ознаки й пасивно зазнає впливу модних трендів.

Аналізуючи нав'язану жінкам роль домашньої господині в мистецьких творах, кіно- і телепродукції, дослідниця розкриває смисли економічної експлуатації жінок, вказуючи на значення соціальної цінності домашньої праці, стереотипів репродуктивного досвіду жіноцтва, реалізації жінками материнської ролі тощо.

Свої результати дослідження Людмила Буланова-Дувалко позначає як активне розвінчування міфу про «український матріархат» і деконструкцію штучно сконструйованого концепту Березині, в якій знаходить ідеологічно-репресивну модель жіночої ідентифікації. Крім аналізу інструментів реалізації політики тіла у культурному дискурсі «б'ютифікації» в дисертації названі й репресивні тілесні практики продукування фемінності, як-от: маніпуляція жіночим почуттям власної неповноцінності, шопоголізм, естетична хірургія, переживання невідповідності власної тілесної конституції соціокультурним стандартам і подібне.

Окресливши здобутки дисертації Людмили Буланової-Дувалко, хочеться висловити й деякі зауваження.

По-перше, дисертантка слушно відштовхується від феміністичних теорій, окреслюючи ідейний хід думок їхніх представниць, однак в роботі не сповна окреслюється співвідношення між «фемінізмом» і «фемінністю». Виникає непорозуміння: чи фемінність це робочий концепт окремих феміністичних доктрин, чи це ключове поняття, яким послуговується дослідниця, щоби розкрити особливий модус людського в культурі.

По-друге, в своїй роботі авторка наводить цілу низку імен філософів, з цитування творів яких складається враження про них як ідеологів, що легітимували

патріархально-репресивний дискурс західної культури. До числа цих мислителів потрапляють, зокрема, Аристотель, Августин, Кант, Ніцше та інші. Виглядає так, що ми закидаємо інтелектуальній традиції минулого те, що вона розвивалася якось не так, бо теперішній стан нашої культури ми вважаємо бездоганим. Однак, спадок названих філософів не був таким вже й однозначним. Так, Ніцше справді була властива мізогінія: він стверджував, що жінки й чоловіки мають несхожу перспективу світосприйняття. З іншого боку, поділяючи розповсюджений у ті часи «чоловічий шовінізм», він знаходив можливість товаришувати з багатьма талановитими жінками. Ним було висловлено кілька тез, які були підхоплені фемінізмом. Насамперед це стосується інтерпретації об'єктивності як незацікавленого споглядання. Такий постулат потребує визнання безтілесної, нейтральної перспективи. Ніцше наполягає на включенні в пізнавальний акт афективних чинників знання, які традиційно ігнорувалися. В феміністичних теоріях віддавна підважується твердження про безтілесний, транс-перспективний погляд на речі, що провадиться, сказати б, «нізвідки».

По-третє, авторка обходить той факт, що існували також і чоловіки, яких можна вважати теоретиками фемінізму. Так, трактат «Про свободу» Джона Стюарта Міла, написаний разом із його дружиною Гаріет Тейлор, а особливо його трактат «Підпорядкованість жінки» (1869), є справжнім панегіриком свободі не просто особистості, але й жінки. Міл зазначає, що «жіноча природа» є історичним і штучним фактом. Мислитель пропонував створити для чоловіків і жінок рівні соціальні умови. Не в останню чергу завдяки подібним поглядам ширився і феміністський рух в Англії в XIX столітті, а в 1919 році англійські жінки отримали виборче право голосу.

Вказані вище зауваження не скасовують плідного доробку дисертантки. Вони не зменшують наукової чи практичної цінності результатів роботи. Відтак, актуальність обраної теми, ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, їхня достовірність і новизна, а також повнота викладу в опублікованих працях дозволяють позитивно оцінити дослідження.

Оформлення і виклад дисертації цілком відповідає встановленим вимогам до кваліфікаційних праць, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Зміст автореферату та його основні ідеї релевантні положенням, викладеним у дисертації.

Дисертація Людмили Булановаї-Дувалко «Феномен фемінності в сучасній культурі» відповідає паспорту спеціальності 09.00.04 — філософська антропологія, філософія культури. Робота відповідає вимогам, що містяться в «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а здобувачка — Людмила Федорівна Буланова-Дувалко — заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури.

Офіційний опонент:

доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри філософії та релігієзнавства
Національного університету
«Кієво-Могилянська академія»

Т.В. Лютий

